

PERCEPCE PSYCHOSOCIÁLNÍHO KONTEXTU RODINNÉHO PROSTŘEDÍ U ADOLESCENTNÍCH FOTBALISTŮ

PERCEPCION OF THE PSYCHOSOCIAL CONTEXT OF FAMILY BY ADOLESCENT FOOTBALL PLAYERS

J. Votík¹, J. Hynek²

¹Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, Katedra tělesné a sportovní výchovy

²FK Dukla Praha

ABSTRACT

The main objective of submitted study was to analyze the results obtained by evaluating the non-standardized self-constructed questionnaire that monitors perception of psychosocial characteristics of the family by adolescent football players. The research sample (n = 61) consisted of 15 to 19 years old Baník Ostrava football players preparing for a career of professional footballers. Gained data were analysed by descriptive statistics. Based on the comparison of gained results with the data of the Czech population by CSO and the Czech football national team. (Votík, 2011) we expect by the families of respondents factually significant tendency towards more stable family environment and towards formation of desired optimal background for ensuring the quality of the educational process of the adolescent.

Keywords: perception; psychosocial context; environment family; adolescent football players

SOUHRN

Hlavním cílem předložené studie bylo analyzovat výsledky získané vyhodnocením nestandardizovaného dotazníku vlastní konstrukce monitorujícím percepci charakteristik psychosociálního prostředí rodiny adolescentními fotbalisty. Dílčími cíly byla komparace těchto dat s charakteristikami rodinného prostředí populace ČR či rodin fotbalových reprezentantů ČR. Výzkumný soubor (n = 61) tvořili 15 – 19 letí fotbalisté Baníku Ostrava připravujících se na kariéru profesionálního fotbalisty. Zpracování dat proběhlo na základě deskriptivní statistiky a výsledky jsou vyjádřeny procentuálně v tabulkách a grafech četností. Na základě komparace získaných výsledků s daty uváděnými u populace ČR (ČSÚ) a fotbalovou reprezentací ČR (Votík, 2011) předpokládáme v rodinách respondentů z věcného hlediska významné tendence k větší stabilitě rodinného prostředí a tvorbě optimálního zázemí žádoucího pro kvalitní zajištění edukačního procesu adolescenta. Získaná data byla využita ke korekci systému výchovy profesionálních hráčů v Baníku Ostrava.

Klíčová slova: percepce; psychosociální kontext; rodinné prostředí; adolescentní hráči fotbalu

Úvod

Tento příspěvek je dílčím výstupem širší analyticko syntetické studie pilotního charakteru, která monitorovala subjektivní vnímání vlivu rodinného, školního a fotbalového prostředí hráči fotbalu v adolescentním věku.

Záměrem našeho šetření bylo analyzovat, jak mladí hráči fotbalu vnímají psychosociální kontext rodinného prostředí a jeho vliv na edukační proces adolescentů ve věkovém období 16 až 19 let. Následně jsme předpokládali využití získaných dat

ke korekci systému výchovy profesionálních hráčů fotbalu v Baníku Ostrava.

Sportovní příprava cílená na fotbalovou profesionální kariéru je, kromě dalších faktorů, determinována rodinným, školním a fotbalovým prostředím a také úrovní kooperace a způsobem komunikace mezi rodinou, školou a fotbalovým klubem.

Autoři Čačka (1994); Linhart (1996); Lovasová (2005); Matějček (1986); Matoušek (2003); Říčan (2006); Satirová (1994); Sobotková (2001); Výrost & Slaměnik (1997) a další považují rodinu za jeden z významných faktorů vnějšího prostředí. V po-

čátečním období ontogenetického vývoje může být rodina výlučným faktorem socializačního působení. Záměrné i bezděčné výchovné vlivy zde působí od nejranějšího období vývoje. Jak uvádí Medeková, Zapletalová (1984) s postupujícím věkem dítěte se tento faktor rozšiřuje o další vlivy.

Matoušek et al. (2003) uvádí tři základní sociální okruhy, které mají v různých vývojových obdobích odlišný význam pro rozvoj a socializaci dítěte. Jsou to rodina, škola a vrstevníci dítěte. Každý z těchto okruhů může pro dítě představovat jak zdroj sociálních opor, tak zdroj ohrožení a rizik.

Teoretické studie (Bois & Sarrazin, 2006; Colley et al., 1992; Dorsch et al., 2007; Medeková, 1994; Medeková, Zapletalová, 1984; Sikmund et al., 2008; Štimová, 1999 aj.) i empirické zkušenosti potvrzují, že od etapy rané sportovní socializace (Válková, 1980) probíhá sportovní příprava na profesionální kariéru, která je většinou zahajována v mladším školním věku, ale často i dříve, v rodinném prostředí a je jím významně ovlivněna.

Sociální kontakty vně rodiny probíhají v mnohdy, do určité míry specifickém prostředí fotbalu, což může do určité míry modifikovat hodnotovou orientaci a volbu priorit a někdy vést až k rozporu s hodnotovou orientací vrstevníků, rodiny, případně partnerů, kteří vytvářejí prostředí nejbližší obklopující mladého sportovce. Za kritická místa z hlediska kultivace sportovního výkonu jsou obecně i v námi sledovaném souboru považována období přechodu ze žákovské kategorie do dorostenecké a z dorostenecké do kategorie dospělých. Obdobně jsou tato vývojová období sportovců vnímána jako stěžejní pro rozvoj osobnosti a začlenění hráče do společnosti (Kadlík, 2008; Lavallee & Wylleman, 2000; Stambulova, 1994, 2000) a jiní.

Podle výsledků šetření, která uvádí např. Válková (1980, 1990); Colley et al. (1992); Balsom (1994); Medeková & Zapletalová (1994); Zapletalová (1999); Slepíčka & Slepíčková, (2002); Možný (2006) i zkušeností z praxe lze konstatovat, že příčiny úspěšnosti profesionálního sportovce je žádoucí hledat nejen v oblasti výkonových (motorických) a psychických parametrů, ale také ve sféře související s vnějším prostředím obklopujícím sportovce od počátků jeho ontogenetického i sportovního vývoje.

Válková (1980) hovoří o rané sportovní socializaci a konstatuje, že její podstatou není jen zvládnání elementárních dovedností, ale především vytvoření základu hodnotových orientací, postojů k pohybu, k únavě, úspěchu, neúspěchu, k utváření individuální výkonové motivace. Zjištění významně podporující význam generačního přenosu pro orientaci dětí na pohybové aktivity publikovali Babkes & Weiss, (1999); Bois & Sarrazin, (2006); Hynek (2008); Štimová (1999); Votík (2008a, 2008b); Votík & Válková (2011); Votík (2011) aj. Sigmund et al. (2009) uvádí, že „pohybově aktivnější rodiče vychovávají pohybově aktivnější děti“

(zřetelněji u synů) a naopak „pohybově méně aktivní rodiče vychovávají pohybově méně aktivní děti“ (zřetelněji u dcer).

Slepíčka, Hošek, Hátlová (2006, 99) konstatují, že „sport není možné hodnotit jen z hlediska jeho tělesných účinků, neboť jakákoli pohybová aktivita se týká celé osobnosti a zejména její sociální dimenze“. Sociální kontext sportu z hlediska makro-prostředí i mikro-prostředí ve svých studiích zdůrazňují např. Amis (2000); Pigeassou (2000); Slepíčka, Slepíčková (2002) a další.

V kontextu Československa se věnovali biografickému a rodinnému kontextu vrcholových sportovců Kovář (1975), Válková (1990). Jako první se věnoval biologickým a sociálním charakteristikám vrcholových sportovců a jejich rodin Kovář (1975). Z jeho studie vyplývá, že významným impulsem pro sportovní kariéru bylo nasměrování rodičů a následně vlastní zájem a předpoklady. Uvádí, že i předchozí generace rodičů případně prarodičů inklinovala k pohybovým aktivitám či sportovala, stejně tak sourozenci, z čehož lze dedukovat rodinnou sportovní atmosféru.

Sociální role se vytváří v dlouhodobém horizontu. Válková (1990) ve studii psychosociálních faktorů, vstupujících do pozitivního vývoje sportovní kariéry basketbalistů-reprezentantů vycházela z úvahy, že prvotní skupinou, v níž probíhá socializace jedince směrem k zájmovému zaměření, včetně pohybového a sportovního, je rodina. Význam rodiny jako základní buňky společnosti a jako nejdůležitějšího socializačního faktoru považuje za nepopiratelný.

Metodika

O výkonnostní úrovni fotbalisty rozhoduje v etapě specializovaného tréninku (Dovalil, 2002) nejen úroveň trénovanosti, kvalita motorických schopností a fotbalových dovedností atd., ale také je determinována podmínkami společenského, rodinného, školního a sportovního, v našem případě fotbalového prostředí. Každý hráč je individualita s odlišným stupněm sociální a biologické zralosti a zákonitě tak může vnímat odlišně okolní realitu a míru zodpovědnosti za svoje postoje.

Hlavním cílem naší dílčí pilotní studie bylo monitorování a analýza percepce psychosociálního kontextu rodinného prostředí jako důležitého faktoru edukačního procesu cíleného k profesionální kariéře fotbalových hráčů v etapě adolescence (16 až 19 let). Dílčími cíly pak komparace výsledků našeho šetření s charakteristikami rodinného prostředí populace ČR (položky 1 až 3) a rodin fotbalových reprezentantů ČR (položky 4 a 5).

Problémové okruhy

Hlavním problémovým okruhem byla identifikace adolescenty vnímaných psychosociálních charakteristik rodinného prostředí.

Tabulka 1. Procentuální vyjádření typu rodiny u zkoumaného souboru a populace ČR**Table 1. Family types by examined sample and population of the Czech Republic expressed as a percentage**

Typ rodiny	Zkoumaný soubor (%)	Populace ČR (%)
Úplná rodina	72,2	55,8
Neúplná rodina (s matkou)	22,9	
Neúplná rodina (s otcem)	1,6	
Neúplná rodina (s někým jiným)	3,3	
	Celkem 27,8	

Tento tvořily dva dílčí problémové okruhy. První, ve kterém jsme komparaci zjišťovali, zda se budou rodiny zkoumaného souboru lišit z věcného hlediska:

I. Od rodin obyvatelstva ČR

a) typem rodiny (položka 1);

b) nejvyšším dosaženým vzděláním matky a otce (položky 2 a 3).

II. Od rodin fotbalových reprezentantů ČR

a) počtem dětí (položka 4);

b) úrovni sportovních aktivit rodičů (položka 5).

Druhý dílčí problémový okruh řešený v položkách 6 až 13 měl monitorující charakter. Byla v něm analyzována percepce psychosociálních charakteristik rodinného prostředí, včetně hodnotové hierarchie adolescentních respondentů, s cílem získat zpětnovazební informace. Na základě takto získaných dat pak byla realizována korekce systému výchovy fotbalových talentů v Baníku Ostrava.

Charakteristika sledovaného souboru

Zkoumaný soubor ($n = 61$) tvořili hráči fotbalového klubu FC Baník Ostrava ve věku 15 až 19 let připravující se na kariéru profesionálního hráče fotbalu. Na výzkumu participovali všichni respondenti dobrovolně, s podporou etického souhlasu rodičů a byla jim zaručena anonymita. Základní soubor ($n = 61$) podle legislativy Českomoravského fotbalového svazu (nyní Fotbalové asociace ČR) tvořili hráči kategorie mladšího dorostu (U16 – $n = 20$ a U17 – $n = 20$) a kategorie staršího dorostu (U18 – $n = 9$ a U19 – $n = 12$).

Popis metody

Výzkum měl heuristický charakter a sběr dat byl realizován metodou nestandardizovaného dotazníku vlastní konstrukce. Všichni probandi spolupracovali dobrovolně a byli seznámeni s cílem a obsahem zvolené metody. Dotazník obsahoval 13 položek, z nichž 12 bylo formulováno se záměrem co nejpřesněji zaznamenat subjektivní názor každého probanda na socio-demografické podmínky rodinného prostředí. Jednalo se převážně o uzavřené

postojové otázky s nabídkou, na které respondenti odpovídali zakroužkováním jedné z nabízených tří až pěti alternativ. Otázky s nabídkou postihovaly tyto oblasti: 1) typ rodiny, 2) nejvyšší dosažené vzdělání matky, 3) nejvyšší dosažené vzdělání otce, 4) počet sourozenců, 5) úroveň sportovních aktivit rodičů, 6) dosažitelnost školy a tréninku, 7) zájem rodičů o „školu“, 8) zájem rodičů o „fotbal“, 9) konzultace dalšího studia s rodiči, 10) konzultace další fotbalové kariéry s rodiči, 11) komunikace rodičů s trenérem, 12) komunikace rodičů s učiteli. Položku 13) představovala otázka „co považujete za důležité pro úspěch v životě“ a byla koncipována jako otevřená s možností volné odpovědi.

Výzkum probíhal v sezoně 2007 až 2008. Každý člen zkoumaného souboru měl možnost osobní konzultace s administrátorem, který byl přítomen po celou dobu administrace dotazníku.

Výsledky jsou výstupem monitoringu charakteristik psychosociálního kontextu rodinného prostředí. U položek 1 až 3 byly následně komparovány s údaji uváděnými Českým statistickým úřadem (dále ČSU) pro obyvatelstvo ČR a u položek 4 a 5 s výsledky zjištěnými u souboru fotbalových reprezentantů ČR (Votík, 2011). Získaná data jsou zpracována formou deskriptivních statistik a výsledky jsou vyjádřeny procentuálně v tabulkách a grafech četností. U komparovaných charakteristik jsme za tendence významné z věcného hlediska považovali rozdíly v distribuci četností větší než 30 % (položky 1 až 5).

Výsledky a diskuze

Pro přehlednost interpretace získaných výsledků jsme uspořádali položky ve společné kapitole Výsledky a diskuze.

První problémový okruh I. a) – charakteristiky výsledků a jejich komparace s populací ČR

Položka 1: Typ rodiny

Podle dat prezentovaných v tab. 1 žilo 72,2 % respondentů v úplné rodině. 27, 8 % pak v rodině neúplné, z toho s matkou 22,9 %, s otcem 1,6 % a s někým jiným 3,3 %

Východiskem pro níže uvedenou interpretaci je skutečnost, že 72,2 % probandů žilo v úplné rodině,

což je o 16,4 % více ve srovnání s obyvatelstvem ČR, kde ČSÚ uvádí 55,8 % úplných rodin (viz tab. 1). Jsme si vědomi úskalí zobecnění při velikosti námi sledovaného souboru ($n = 61$), ale přesto považujeme výše uvedený rozdíl v četnostech úplných rodin z hlediska věcné interpretace za ukazatel mírné tendence k nárůstu počtu úplných rodin u zkoumaného souboru. Tuto skutečnost chápeme pro výchovu adolescentů jako pozitivní, ale také nelze přehlédnout u sledovaného souboru téměř třetinu (27,8 %) neúplných rodin, ve kterých žijí dospívající fotbaloví hráči.

Výše uvedené výsledky tedy naznačují u zkoumaného souboru, po komparaci s daty uvedenými ČSÚ pro populaci ČR, mírnou tendenci k větší stabilitě rodinného prostředí, ze které dedukujeme předpoklady pro kvalitní zajištění edukačního procesu v rodinách adolescentů připravujících se na případnou profesionální kariéru hráče fotbalu.

Pozn.: Komparaci dat v kategorii neúplná rodina nebylo možno provést z důvodu odlišnosti kritérií našeho šetření a ČSÚ.

První problémový okruh I. b) – charakteristiky výsledků a jejich komparace s populací ČR

Položka 2 a 3: Nejvyšší dosažené vzdělání matky a otce.

Jak je zřejmé z tab. 2, považujeme rozložení četností v kategorii nejvyšší úroveň vzdělání matek a otců respondentů námi sledovaného souboru za poměrně vyrovnané. Rozdíly v distribuci četností se pohybují v rozpětí od 5 % do 11 %. V případě vzdělání středoškolského s maturitou matky převyšují otce o 11,3 % a u vysokoškolského vzdělání o 5,0 %. V kategorii středoškolské vzdělání bez maturity je rozdíl opačný, neboť tohoto typu vzdělání dosáhlo o 8,1 % více otců. Distribuce četností na úrovni základního vzdělání je shodná u matek i otců a dosahuje hodnoty 1,6 %. Nutno připustit, že skutečný stav v úrovni nejvyššího dosaženého vzdělání matek a otců se může mírně lišit od výše uvedeného procentuálního rozložení. Důvodem bylo neudání vzdělání otců pěti res-

pondenty (8,2 %) neboť žili v neúplné rodině s matkou.

Po komparaci dat mezi matkami a otci respondentů námi sledovaného souboru a obyvatelstvem ČR a regionu moravskoslezského jsme zjistili z věcného hlediska u matek i otců následující tendence, a to jak na úrovni základního vzdělání, tak středoškolského bez maturity a s maturitou i vzdělání vysokoškolského (viz tab. 2)

základní vzdělání – matky měly z věcného hlediska významně nižší frekvence četností a to o 28,8 % respektive 30,6 % a otcové také nižší, z věcného hlediska ale méně přesvědčivé, a to o 16,4 % respektive 16,2 %;

SŠ vzdělání bez maturity – matky a otcové respondentů měli z věcného hlediska nižší frekvence četností a to matky o nepřesvědčivých 14 % resp. 16,4 % a otcové obdobně o 21,4 % resp. 23,9 %;

SŠ vzdělání s maturitou – vyšší četnosti u matek a otců dotazovaných považujeme z věcného hlediska za významné a to u matek o 34,8 % respektive 40,6 % a otců o 30,4 % resp. 30,3 %;

VŠ vzdělání – u matek a otců respondentů věcně nevýznamné rozdíly v distribuci četností a to u matek o 8,0 % respektive 8,4 % a u otců se pohybujícími pod úrovní ± 1 %.

Na základě komparace získaných dat konstatujeme, že vzdělanostní úroveň rodičů respondentů námi sledovaného souboru vykazuje z věcného hlediska významně vyšší tendence v oblasti vzdělání SŠ s maturitou.

Z hlediska psychosociálního kontextu rodinného prostředí předpokládáme na základě uvedených výsledků, že u rodičů zkoumaného souboru mohla úroveň vzdělanosti být jedním z faktorů ovlivňujícím psychosociální klima rodiny, způsob vedení respondentů i předpoklady ke komunikaci uvnitř i vně rodiny.

Tabulka 2. Procentuální vyjádření nejvyššího dosaženého vzdělání matky a otce u zkoumaného souboru, populace ČR a populace moravsko-slezského regionu

Table 2. The highest achieved education of mother and father by examined sample, by population of the Czech Republic and population of the Moravian-Silesian region expressed as a percentage

Úroveň vzdělání	Zkoum. soubor Matka (%)	Obyv. ČR Matka (%)	Obyv. reg. MS Matka (%)	Zkoum. soubor Otec (%)	Obyv. ČR Otec (%)	Obyv. reg. MS Otec (%)
ZŠ	1,6	30,4	32,2	1,6	18,0	17,8
SŠ bez maturity	14,8	28,8	31,2	22,9	44,3	46,8
SŠ s maturitou	68,8	34,0	28,2	57,5	27,1	24,2
VŠ	14,8	6,8	6,4	9,8	10,6	9,2

Tabulka 3. Procentuální vyjádření počtu sourozenců u zkoumaného souboru a reprezentace ČR
Table 3. Number of siblings by examined sample and national team of the Czech Republic expressed as a percentage

Počet sourozenců	Zkoumaný soubor (%)	Reprezentace ČR (%)
Bez sourozence	14,8	4,0
Jeden sourozenec – starší	62,3	celkem 78,0
Jeden sourozenec – mladší	19,6	
Více než jeden sourozenec	3,3	18,0

První problémový okruh II. a) – charakteristiky výsledků a jejich komparace s daty fotbalových reprezentantů ČR

Položka 4: Počet sourozenců

Z dat uvedených v tab. 3 je zřejmé, že nejvíce respondentů mělo jednoho sourozence a to 81,9 %. Z toho mladšího 19,6 % a staršího 62,3 % dotazovaných. Adolescentů – „jedináčků“ bylo v našem zkoumaném souboru 14,8 % a více než jednoho sourozence pak mělo 3,3 % dotazovaných.

Komparace výsledků našeho šetření s údaji získanými sledováním fotbalové reprezentace ČR (Votík, 2011) vykazuje podobné rozložení četností v případě jednoho sourozence (viz tab. 3). U zkoumaného souboru pochází 81,9 % probandů z rodin se dvěma dětmi a u reprezentace ČR se jedná o 78,0 %. Tato data se z věcného hlediska významně neliší (rozdíl v distribuci četností činí 3,9 %) a považujeme je za poměrně stabilní v čase, a to v horizontu 25 až 30 let vzhledem k aktuálnímu věku respondentů obou komparovaných souborů v době šetření. Výsledky tak naznačují věcně významnou tendenci sportovně orientovaných rodin, v našem případě fotbalových, ve kterých lze i v současné době považovat dvě děti za standardní jev (viz tab. 3). Tuto specifickou „fotbalových rodin“ proti populaci ČR podporují i data uváděná ČSÚ, kdy dvě děti mělo pouze 43,2 % rodin.

Naopak věcně nevýznamné rozdíly v distribuci četností jsme zjistili u rodin s „jedináčky“ a v rodinách s více než jedním sourozencem. V rodinách bez sourozence žilo 14,8 % našich respondentů a jen 4 % z dotazovaných reprezentantů ČR. Naopak pouze 3,3 % rodin námi sledovaného souboru mělo tři a více dětí na rozdíl od 18,0 % rodin reprezentantů. Zaznamenané změny v počtu rodin s jedním dítětem nebo naopak s více než dvěma dětmi chápeme jako zatím nepřilíš přesvědčivou tendenci v kontextu společensko ekonomického prostředí, které pravděpodobně mohlo ovlivnit životní styl rodin komparovaných souborů.

První problémový okruh II. b) – charakteristiky výsledků a jejich komparace s daty fotbalových reprezentantů ČR

Položka 5: Úroveň sportovních aktivit rodičů

65,5 % respondentů námi sledovaného souboru udávalo sportovní aktivity rodičů na profesionální úrovni a 34,5 % rodičů sportovalo na nižších úrovních nebo nesportovalo.

Tabulka 4. Procentuální vyjádření úrovně sportovních aktivit rodičů u zkoumaného souboru a reprezentace ČR

Table 4. Level of sport activities of parents by examined sample and national team of the Czech Republic expressed as a percentage

Úroveň sport. aktivit	Zkoumaný soubor (%)	Fotbalová reprezentace ČR (%)
Nejvyšší (profesionální) úroveň	65,5	47,4
Nižší úroveň nebo nesportovali	34,5	52,6

Četnost nejvyšší úrovně sportovních aktivit rodičů současných fotbalových reprezentantů, jak uvádí Votík (2011), činila 47,4 % (viz tab. 4). Je pravděpodobné, že nárůst u zkoumaného souboru o 18,1 % může naznačovat trend narůstajícího významu generačního přenosu mezi rodiči a dětmi ve smyslu ovlivnění jejich zájmové orientace vyplývající ze životního stylu a zaměření rodiny. Na tento trend nárůstu počtu profesionálně sportujících rodičů z hlediska chronologického ukazují také výsledky šetření, které publikoval Votík (2008b, 2011), který uvádí u generace fotbalových reprezentantů působících v letech 1951 až 1969 frekvenci profesionálně sportujících rodičů (v tomto časovém období rozumíme na nejvyšší, vrcholové úrovni) ve výši 26,1 %. U současné reprezentace ČR se pak jedná o 47,4 %. Četnost sportujících rodičů námi zkoumaného souboru činí 65,5 % a tak předpokládáme, že tento postupně narůstající trend „sportovní profesionalizace“ rodičů souvisí a také nutno chápat v kontextu vývoje společenského, rodinného a fotbalového prostředí.

Na základě empirických zkušeností tento trend potvrzuje i u současných mládežnických reprezentací také D. Fitzel, technický ředitel FAČR.

Výsledky komparace úrovně sportovních aktivit rodičů námi sledovaného souboru a fotbalových reprezentantů ČR podporují význam generačního přenosu v oblasti orientace na sportovní aktivity, v našem případě na fotbal, z rodičů na děti, respektive z otců na syny. Jinými slovy lze předpokládat, že atmosféra a klima rodiny, orientace zájmů a zaměření, potřeb a hodnot v případě „fotbalové rodiny“, ve které žili naši respondenti, výrazně ovlivnila jejich ranou sportovní socializaci.

Druhý problémový okruh – charakteristiky a interpretace výsledků (položky 6 až 15)

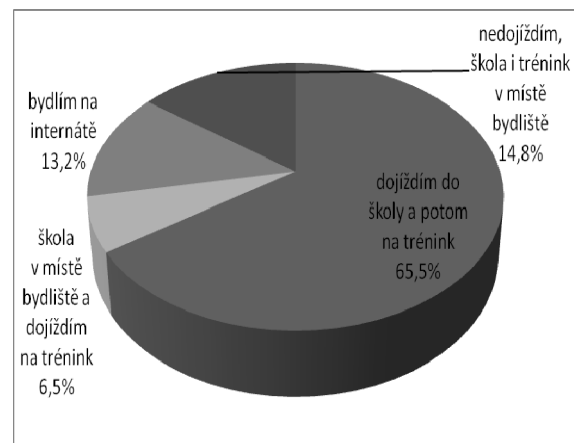
Položka 6: Dosažitelnost školy a tréninku z místa bydliště

V této položce získaná data ukazují, že 65,5 % respondentů dojíždělo jak do školy tak i na tréninky. 13,2 % hráčů bydlelo na internátě a 14,8 % mělo školu i trénink v místě bydliště. Celkem 28 % dotazovaných patřilo do skupiny nedojíždějících. Nejmenší počet respondentů (6,5 %) navštěvovalo školu v místě bydliště a jen dojíždělo na trénink (viz obr. 1). Z uvedeného vyplývá, že téměř dvě třetiny adolescentů dojíždělo do školy i na trénink. Zjistili jsme, že „faktor dosažitelnosti“ školy a tréninku z místa bydliště, který byl v rámci našeho šetření monitorován, velmi výrazně ovlivňoval denní režim respondentů. Tito vstávali nejdříve ve 4,30 hod. a nejpozději v 6,45 hod. Čas návratu do místa bydliště uváděli mezi 17,00, až 19,30 hod. Z toho nejvyšší rozložení četností vykazovalo ranní vstávání v 5,00 hod. (11,6 %), v 5,30 hod. (21,4 %) a v 6,00 hod. (18 %).

Z hygienických aspektů celodenního režimu adolescenta, který se v řízeném tréninkovém procesu připravuje na kariéru profesionálního hráče fotbalu, nelze považovat za vhodný budiček mezi 4,30, až 5,30 hod. Přesto musíme konstatovat, že se tento časový údaj týkal 33 % respondentů. Obdobně návrat do místa bydliště uvádělo nejvíce, to je 45,9 % hráčů do 18,00 hod. a 18 % do 19,00 hod. Nejpozději se vracelo, a to do 19,30 hod. 6,6 % hráčů. Bereme-li v úvahu mezní hodnoty zatížení ve dnech, kdy probíhá školní výuka i trénink našich respondentů, představuje toto 10 až 15 hod. včetně dojíždění. Proto také 46 % dotazovaných označilo v doplňujících semistrukturovaných rozhovorech zatížení vyplývající z denního režimu jako vysoké a velmi vysoké. Základním problémem, kromě náročnosti tréninkového procesu v klubu a výchovně vzdělávacího ve škole, bylo brzké vstávání, zdlouhavé dojíždění a s tím související deficit odpočinku respektive spánku. Z těchto údajů je evidentní, že volný čas pro případné další aktivity byl minimální a podle vyjádření respondentů je věnován nejčastěji TV, PC, odpočinku („ležím“),

učení, čtení, spánku a ojediněle je uváděna „dívka“ a pohybové aktivity jako např. cvičení a běh.

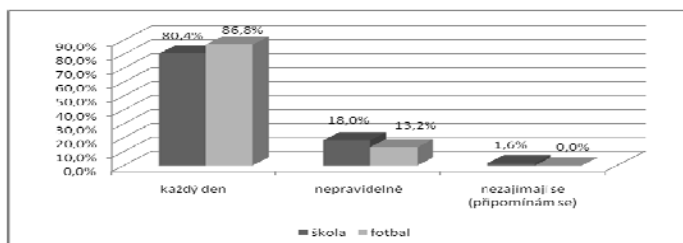
Z uvedeného je zřejmé, že pro kvalitní komplexní zajištění edukačního procesu je velmi důležitá kooperace rodiny, školy a fotbalového klubu a nutná vzájemná nepřetržitá komunikace.

Obrázek 1. Procentuální vyjádření dosažitelnosti školy a tréninku z místa bydliště

Figure 1. Availability of the school and training place from the place of residence expressed as a percentage

Položka 7 a 8: Zájem rodičů o výsledky ve škole a ve fotbale

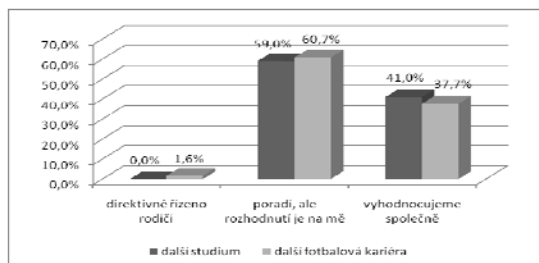
Obrázek 2. Procentuální vyjádření zájmu rodičů o výsledky ve škole a ve fotbale

Figure 2. Concern of parents for school and football results expressed as a percentage

Graficky vyjádřené, téměř shodné rozložení četností (viz obr. 2), jak je vnímané respondenty, ukazuje na věcně významný pravidelný zájem rodičů o školní (80,4 %) i fotbalové (86,8 %) výsledky. Naopak respondentem vnímaný nezájem o školu jsme zaregistrovali pouze u jedné rodiny (1,6 %) v nejstarší věkové kategorii U19. Nepravidelný zájem rodičů o školu pak vnímá 18 % a o fotbal 13,2 % respondentů. Při interpretaci těchto výsledků vycházíme dále z informací získaných v položkách 2 a 3 (nejvyšší dosažené vzdělání matky a otce). Vzhledem k vzdělanostní úrovni rodičů jsme předpokládali nepodceňování „faktoru vzdělání“, který mohl ovlivnit a být vnímán jako snaha a zájem rodičů vést své syny k dostudování a získání středoškolského vzdělání. A to i přes

náročný denní program, velké tréninkové a školní zatížení a ambice být úspěšný i ve fotbalové kariéře.

Položka 9 a 10: Konzultace dalšího studia a fotbalové kariéry s rodiči

Obrázek 3. Procentuální vyjádření konzultací dalšího studia a další fotbalové kariéry s rodiči
Figure 3. Consultation of follow-up study and future football career with parents expressed as a percentage

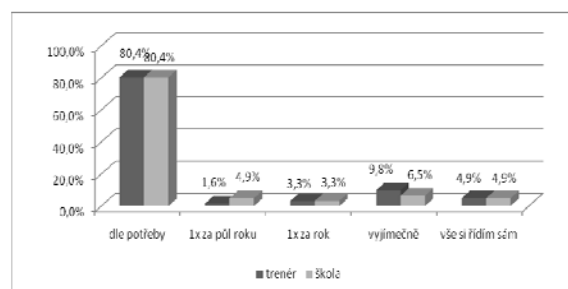
Komplexní pohled na rodinné prostředí, klima rodiny, rozšiřují výsledky získané vyhodnocením odpovědí na otázky v položkách 10 a 11 (viz obr. 3), vypovídající o způsobu komunikace mezi rodiči a syny a jejich vnímáním míry volnosti při rozhodování o dalším studiu a fotbalové kariéře. Ze všech dotazovaných jen jeden respondent vnímá jako direktivní řízení fotbalové kariéry rodiči, v otázce dalšího studia se direkce neobjevuje. Z toho vyplývá, že 100 % respondentů řeší otázku dalšího studia s rodiči, z toho 59 % se s rodiči radí, ale rozhodují se sami a 41 % vyhodnocuje problém s rodiči a také společně činí finální rozhodnutí.

Z hlediska chronologického je v kategoriích U16 a U17 rozložení četností podobné (U16 – 55 % se radí, ale rozhodují sami, 45 % vyhodnocuje situaci a rozhoduje společně s rodiči, v kategorii U17 jsou četnosti rozloženy opačně). V kategorii U18 a U19 jsme zaznamenali z věcného hlediska očekávaný mírný posun ve prospěch samostatného rozhodování (76 %). Tedy jen čtvrtina respondentů (24 %) starších věkových kategorií vyhodnocovala a rozhodovala společně. Tyto změny mezi věkovými kategoriemi interpretujeme jako projev postupného osamostatňování spolu s vnímáním a uvědomováním si vlastní identity a zodpovědnosti za svá rozhodnutí.

Položka 11 a 12: Komunikace rodičů s trenérem a se školou

Na rozdíl od položek 9 a 10, kde byl zjišťován způsob komunikace ohledně studia a další fotbalové kariéry uvnitř rodiny mezi rodiči a syny, v položkách 11 a 12 byla monitorována frekvence komunikace rodičů vně rodiny a to se sportovním klubem (trenérem) a školou (učiteli) (viz obr. 4). Shodné rozložení četností, z věcného hlediska významné, jsme zaznamenali v kategorii „komu-

nikuje dle potřeby“, což uvedlo shodně 80,4 % probandů jak v případě komunikace s trenérem, tak s učitelem. Četnosti v ostatních kategoriích jsou nízké a vyrovnané. Frekvence výběrů v těchto kategoriích (viz obr. 4) se pohybuje od 1,6 % do 9,8 %. Můžeme konstatovat, že psychosociální kontext rodinného prostředí dotazovaných ve smyslu zájmu rodičů o aktivity synů je většinou pozitivně a vyváženě vyladen a 80,4 % respondentů jej také tak vnímá. Toto přesvědčivě ukázala i komparace výsledků položek 7 a 8 (zájem rodičů o školu a fotbal každý den – 80,4 % respektive 86,8 %) s výsledky položek 11 a 12, kdy dle potřeby komunikuje s klubem a školou shodně 80,4 % rodičů.

Obrázek 4. Procentuální vyjádření četnosti komunikace rodičů s trenérem a se školou
Figure 4. Frequency of communication of parents with the coach and school expressed as a percentage

Položka 13: Co považují za důležité pro „úspěch v životě“

V tab. 5 je uvedeno vyhodnocení odpovědí na otevřenou otázku „co považujete za důležité pro úspěch v životě“. Uvádíme faktory frekventované 5krát a více a tyto také považujeme z věcného hlediska za významné a s určitou výpovědní hodnotou. Výrazně největší četnost výběrů (25), měl faktor „zdraví“, logicky jako nejvýznamnější a důležitý jej vnímají i naši respondenti. Tuto prioritu potvrzuje i výzkum Kavalíře (2003), který uvádí, že hodnota „zdraví“ je v období adolescence vnímána jako faktor podmiňující kvalitu života jedince i harmonii ve vztahu jedince s okolím. 14 výběrů faktoru „vzdělání“ chápeme jako pozitivní fenomén, který pravděpodobně souvisí a může být ovlivněn již výše konstatovaným klimatem rodinného prostředí ve vztahu ke vzdělání. V širším společenském kontextu tato data ne zcela korespondují s obecným povědomím a často na veřejnosti prezentovaným i tradovaným názorem na problematiku vztahu fotbalového prostředí, respektive hráčů fotbalu a vzdělání.

Tabulka 5. Četnost výběrů faktorů považovaných za důležité pro „úspěch v životě“
Table 5. Frequency of selections of factors considered as important for “success in life”

Faktory	U16	U17	U18 – 19	Celkem	Pořadí
Zdraví	6	6	13	25	1
Vzdělání	5	3	6	14	2
Štěstí	4	1	6	11	3
Vše dělat na plno	3	4	2	9	4 – 5
Pracovitost	1	4	4	9	4 – 5
Poctivost	2	5	1	8	6
Rodina	1	2	4	7	7 – 8
Sebevědomí	1	2	4	7	7 – 8
Disciplína	3	1	2	6	9
Bojovnost	3	1	1	5	10 – 11
Dobrý pocit z toho, co dělám	0	3	2	5	10 – 11

Přítomnost obecně, i ve sportu složitě definovatelného faktoru „šťěstí“ (11 výběrů) nás nepřekvapila, neboť existenci a význam tohoto faktoru pro jejich fotbalovou kariéru vnímají a uvádějí také fotbaloví reprezentanti ČR (Votík, 2011). V literatuře se setkáváme s pojmy „náhoda a štěstí“ jako s „komplexní skutečností“ například u Tannenbauma (1983) při koncipování psychosociálního modelu, vysvětlujícího podstatu talentu a nadání nebo Periče (2004) v souvislosti s procesem identifikace talentů.

Naopak výběr zcela konkrétního pojmu „rodina“ chápeme jako potvrzení schopnosti adolescentů vnímat úlohu rodiny a její důležitost v jejich profesním i fotbalovém vývoji. Vliv a význam rodiny obecně i pro vývoj sportovní kariéry byl již diskutován v úvodu tohoto příspěvku. Další 7 faktorů považujeme za „osobnostní charakteristiky“, které jsou žádoucí nejen pro „úspěch v životě“, ale také, kromě jiných, determinujících vývoj úspěšné fotbalové kariéry.

Závěry

První problémový okruh

I. a) – výsledky naznačují z věcného hlediska tendence k větší stabilitě rodinného prostředí a významu vlivu rodinného prostředí na adolescenty (72,2 % úplných rodin proti 55,8 % u populace ČR)

I. b) – předpokládáme, že vzdělanostní úroveň rodičů do určité míry mohla ovlivnit psychosociální klima rodiny, způsob vedení adolescentů včetně schopnosti komunikovat uvnitř i mimo rodinné prostředí (57,5 % až 68,8 % rodičů respondentů má SŠ vzdělání s maturitou proti 27,1 % až 34 % rodičů populace ČR)

II. a) – výsledky získané po komparaci dat ukazují, že v časovém horizontu 25 až 30 let lze považovat bez ohledu na dobový kontext za standardní fenomén „fotbalovou rodinu“ se dvěma dětmi (viz tab. 3)

II. b) – výsledky komparace úrovně sportovních aktivit rodičů námi sledovaného souboru a fotbalových reprezentantů ČR dokumentují význam generačního přenosu v oblasti orientace a zaměření na sportovní aktivity. Lze předpokládat, že z hlediska psychosociálního kontextu životní styl a rodinné prostředí významně ovlivňovalo jejich ranou sportovní socializaci.

Druhý problémový okruh

Pro výstup do praxe jsme použili výsledky získané v položkách 6 až 12, které monitorovaly problematiku kooperace rodiny, školy a fotbalového klubu. Tyto byly podnětem k dílčí korekci systému výchovy talentovaných hráčů fotbalu v Baníku Ostrava, a to především v oblasti komunikace mezi uvedenými subjekty a denního režimu respondentů

V hodnotové hierarchii (položka 13) považovali adolescenti pro „úspěch v životě“ za nejdůležitější zdraví a z hlediska psychosociálního kontextu bylo preferováno vzdělání a rodina. Ve škále hodnot za zdravím a vzděláním respondenti uvedli faktor „šťěstí“, který se jeví jako charakteristický pro sportovce, v našem případě hráče fotbalu, při hodnocení vývoje a úspěšnosti vlastní sportovní kariéry.

Literatura

- Amis, J. (2000). Sport v Anglii. In P. Slepíčka & I. Slepíčková (Ed.), *Sport, stát, společnost* (pp 23–29). Praha, Česko: Universita Karlova.
- Balsom, P., D. (1994). Evaluation of physical performance. In B. Ekblom (Ed.), *Football (Soccer): Handbook of Sports Medicine and Science* (pp. 102–121). Oxford, UK: Blackwell Scientific Publications.
- Bois, J., & Sarrazin, P. (2006). *Les chiens font-ils des chats? Une revue de littérature sur le rôle des parents dans la socialisation de leur enfant pour le sport*. Dostupné z: http://www-sens.ujf-grenoble.fr/publis/Bois_SarrazinSM06.pdf
- Colley, A., Eglinton, E., & Elliott, E. (1992). Sport Participation in Middle Childhood Association with Styles of Play and Parental Participation. *International journal of Sport Psychology*, 23, 193–206.
- Čačka, O. (1994). *Přehled psychologie obecné, dospívání a pracovní výkonnosti*. Brno, Česko: Masarykova univerzita.
- Dorsch, K., D., Riemer, H., A., Karreman, E., Hoeber, L., Kolmel, W. & Hoeber, O. (2007). Examining the congruence of attitudes towards ice hockey between young athletes and their parents. In *12th European congress of sport psychology –*

- FEPSAC (pp. 699–703) Halkidiki, Greece: Aristotle University of Thessaloniki.
- Dovalil, J. a kol. (2009). *Výkon a trénink ve sportu* (3rd. ed.). Praha, Česko: Olympia.
- Kadlčík, J. (2008). *Sportovní kariéra, její ukončení a proces adaptace do posportovního života bývalých vrcholových sportovců vybraných sportů v ČR* (Disertační práce). FTVS – UK, Praha, Česko.
- Kavalíř, P. (2003). *Pozice sportu v hodnotových systémech a preferencích žáků středních škol*. (Disertační práce). FTVS – UK, Praha, Česko.
- Kovář, R. (1975). Některé biologické a sociální charakteristiky našich vrcholových sportovců a jejich rodin. *Acta Universitatis Carolinae Gymnica*, 11 (2), 59–87.
- Lavallee, D., & Wylleman, P. (2000). Transitions in Youth sport: A Developmental perspective on Parental Involvement. In *Career transitions in: International Perspectives* (pp. 305). Morgantown, WV: Fitness Information Technology.
- Linhart, J. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha, Česko: Karolinum
- Lovasová, L. (2005). *Děti a jejich problémy: sborník studií*. Praha, Česko: Sdružení Linka bezpečí.
- Matějček, Z. (1986). *Rodiče a děti*. Praha, Česko: Avicenum.
- Matoušek, O. (2003). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha, Česko: Sociologické nakladatelství.
- Matoušek, O. a kol. (2003). *Metody a řízení sociální práce* (3rd. ed. expand. and rev.). Praha, Česko: Portál.
- Medeková, H. (1994). Rodina a pohybová aktivita dětí. *Acta Facultatis Educationis Physicae Universitatis Comenianae*, 35, 5–10.
- Medeková, H., & Zapletalová, L. (1984). Rodina ako činiteľ sociálneho prostredia pri formovaní vzťahu detí k športovej činnosti. In A. Kuchen a kol. (Eds.), *Výchovné pôsobenie v telovýchovnom procese: zborník vedecko-metodickej rady SÚV ČSZTV X*. (pp. 79–90). Bratislava, Slovensko: Šport, slovenské telovýchovné vydavateľstvo.
- Perič, T. (2004). Několik poznámek k problematice identifikace pohybových talentů. In T. Perič & J. Suchý (Ed.), *Identifikace pohybových talentů: sborník z mezinárodní konference* (pp 41–46). Praha, Česko: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu.
- Pigeassou, Ch. (2000). Nové trendy ve sportu 21. století. In P. Slepíčka & I. Slepíčková (Ed.), *Sport, stát, společnost* (pp. 325–336). Praha, Česko: Universita Karlova.
- Říčan, P. (2006). *Cesta životem: vývojová psychologie* (2nd. ed.). Praha, Česko: Portál.
- Sigmund, E., Lokvencová, P., Sigmundová, D., Turoňová, K. & Frömel, K. (2008). Vztahy mezi pohybovou aktivitou a inaktivitou rodičů a jejich 8 – 13letých dětí. *Tělesná kultura*, 31 (2), 89–101.
- Slepíčka, P., Hošek, V., & Hátlová, B. (2006). *Psychologie sportu*. Praha, Česko: Karolinum.
- Slepíčka, P., & Slepíčková I. (2002). Sport z pohledu české společnosti. *Česká kinantropologie*, 6 (1), 7–25.
- Sobotková, I. (2001). *Psychologie rodiny*. Praha, Česko: Portál.
- Stambulova, N. (1994). Developmental sports career investigations in Russia: A post-perestroika analysis. *The sport Psychologist*, 8 (3), 221–237.
- Stambulova, N. (2000). Athlete's crises: A developmental perspective. *International Journal of Sport Psychology*, 31, 584–601.
- Štimová, E. (1999). Vzťah telovýchovnej a športovej činnosti detí predškolsného veku a rodičov. In *Zborník referátov z 5.celoštátnej študentskej vedeckej konferencie vo vednom systéme „vedy o športe“* (pp. 134–139). Prešov, Slovensko: Prešovská univerzita.
- Tannenbaum, A., J. (1983). *Gifted children: Psychological and Educational Perspectives*. New York, NY: Mac Milan.
- Válková, H. (1980). *Psychologie tělesné výchovy*. Olomouc, Česko: Universita Palackého.
- Votík, J. (2008a). Analýza rodinného kontextu současné generace fotbalových reprezentantů. In L. Charvát (Ed.), *Hry 2008: (Výzkum a aplikace): sborník referátů z 8. mezinárodní vědecké konference Hry 2008 konané v Nečtiněch ve dnech 10. a 11. 4. 2008* (pp. 219–231). Plzeň, Česko: Katedra tělesné a sportovní výchovy Západočeské univerzity.
- Votík, J. (2008b). Charakteristiky pohybového zatížení v rodinném kontextu tří navazujících generací fotbalových reprezentantů. In K. Hůlka (Ed.), *Efekty pohybového zatížení v edukačním prostředí tělesné výchovy a sportu: sborník referátů ze 7. mezinárodního vědeckého semináře: Pastviny 14. – 16. 5. 2008* (pp. 85–104). Olomouc, Česko: Univerzita Palackého.
- Votík, J. (2011). *Fenomény vývoje sportovní kariéry v generačním kontextu československých fotbalových reprezentantů*. Praha, Česko: Grada.
- Votík, J., & Válková, H. (2011). Sports context of original families of three generations of soccer national team players. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica*. 43 (3), 23 – 32
- Výrost, J., & Slaměník, I. (1997). *Sociální psychologie*. Praha, Česko: IVS.

PaedDr. Jaromír Votík, CSc.
Katedra tělesné a sportovní výchovy
Fakulta pedagogická Západočeské univerzity
v Plzni
Klatovská 51, 301 00 Plzeň
Tel.: 377636400
jvotik@ktv.zcu.cz